

АНАЛІЗ ВИКОНАННЯ ТА ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ

О. О. НЕПОЧАТЕНКО, доктор економічних наук

К. С. ХОЛЯВІЦЬКА, здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти (доктор філософії)

Уманський національний університет садівництва

Стаття присвячена аналізу виконання та процесу формування стратегії розвитку Черкаської області. Проаналізовано основні показники соціально-економічного розвитку України і Черкаського регіону у 2015–2019 рр. та показники надходжень до місцевих бюджетів Черкаської області за 2021–2022 рр. Розглянуто особливості розробки стратегії Черкаської області до 2027 р. Наведено засоби реалізації стратегії розвитку регіону, що включають: цільові регіональні програми, сценарії та стратегічні бачення, цілі. Виокремлено ключові недоліки реалізації цільових комплексних програм та, на цій основі, запропоновано напрями удосконалення стратегічного планування у сучасних умовах, до яких віднесено: скорочення кількості документів, що визначають перспективи розвитку регіону; узгодження різнопланових цілей, визначених у цих документах; орієнтацію на реальні інвестиційні проекти.

Ключові слова: стратегія, програма, стратегічні цілі, завдання, стратегічне планування, стратегія розвитку.

Постановка проблеми. Головною проблемою сучасного економічного розвитку є вибір правильного напрямку розвитку, чітке визначення ключових моментів на цьому шляху та реалізація обраної моделі. Стратегічне планування розвитку території сьогодні вважається, одним із найбільш перспективних механізмів реалізації тривалої регіональної політики в умовах посилення самоорганізації об'єднаних територіальних громад. Метою регіональної політики є розвиток економіки, для покращення життя мешканців та підвищення якості життя. У багатьох країнах світу регіональна політика стала важливою категорією діяльності органів управління, про що свідчить активна її реалізація. В Україні не викликає сумнівів необхідності планування діяльності на місцевому рівні, в нашій державі, як і в інших країнах світу, успішно розвивається та запроваджується стратегічний підхід до планування сталого територіального розвитку [10].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика регіонального розвитку доволі широко висвітлюється у наукових публікаціях українських учених. Серед них варто виокремити праці В. М. Вакуленка [1], З. С. Варналія [2], О. І. Васильєвої [3], Л. І. Дідківської [6], М. І. Долішнього, Г. О. Дробенко, О. П. Крайник [7], В. С. Куйбіди, Ю. П. Шарова [9] та інших. Проте актуальність

подальшого висвітлення шляхів ефективного стратегічного планування та розвитку на регіональному рівні нині активізується постійними трансформаціями економічного та соціального простору, що формує нові тенденції розвитку територій.

Метою статті є оцінка основних показників соціально-економічного розвитку України та Черкаського регіону, та висвітлення особливостей розробки стратегії Черкаської області до 2027 року.

Методика досліджень. Для наукового вирішення поставленої у статті мети використано загальнонаукові методи наукового пізнання та дослідження економічних явищ. Теоретико-методологічною основою дослідження є, в основному, праці вітчизняних науковців і практиків, що займаються дослідженням стратегічного планування та стратегією розвитку на регіональному рівні. У статті використано такі методи дослідження: абстрактно-логічний, математичний, порівняння, монографічний, табличний, графічний та наукового узагальнення.

Результати досліджень. Стратегія є базовим документом, що визначає подальший соціально-економічний розвиток міста, розвиток територіальної громади на перспективу. Стратегія розвитку - це довготермінові плани розвитку, які розробляються, як правило, на 7–10 років. Це бачення, місія, пріоритети громади, це те – куди рухається громада. Вона спрямована на покращення та підвищення комфорту та якості життя мешканців, на розвиток економіки Черкаської області та підняття її конкурентоспроможності. Стратегія розвитку Черкаської області на період 2021–2027 рр. є основним планом, який побудовано на основі програмно-цільового та проектно-орієнтованого підходів до вирішення питань розвитку регіону на довгострокову перспективу [8].

Підвищення соціально-економічного розвитку прямо залежить від результатів діяльності суб'єктів регіональної економіки та ефективності системи управління фінансовими ресурсами на всіх етапах виробничо-господарської діяльності. Відтак, економічну характеристику Черкаського регіону та ефективності його використання доцільно розпочати з оцінки основних показників соціально-економічного розвитку регіону та їх порівняння з відповідними показниками розвитку регіонів України (табл. 1).

Проте, темпи приросту показників у Черкаському регіоні є вищими у порівнянні з середньо-українськими. Так, ВРП Черкаського регіону у 2019 році в порівнянні з 2015 роком зріс на 45,0 %, тоді як в середньому по Україні – на 39,4 %. Швидше, у порівнянні з загальноукраїнським значенням, зростає в регіоні ВРП на одну особу (203,6 % на противагу 200 %), зростають доходи місцевих бюджетів на одну особу, обсяги міжбюджетних трансфертів та видатки місцевих бюджетів на одну особу, зокрема на освіту та охорону здоров'я. В Черкаському регіоні нижчий рівень безробіття, ніж в середньому по країні (8,3 % на противагу 8,6 % у 2019 році). Натомість, середньомісячна заробітна плата в регіоні становить 84,1 % середнього значення по країні, тобто 8838,0 грн., хоча зростання її за аналізований період відбувається такими ж темпами як і в середньому по Україні.

Табл. 1. Основні показники соціально-економічного розвитку України та Черкаського регіону 2015-2019 рр.*

Найменування показника	Регіон	Рік					Темп приросту, % (2015 р. до 2019 р.)
		2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	
ВРП, млн грн	Україна	1988544	2385367	2981277	3560031	3977198	200,0
	Черкаський регіон	50843	59412	73176	93315	103514	203,6
	Частка ВРП Черкаського регіону у ВВП України, %	2,6	2,5	2,5	2,6	2,6	-
Населення, млн осіб	Україна	42,9	42,8	42,6	42,4	42,1	98,1
	Черкаський регіон	1,25	1,24	1,23	1,22	1,21	96,8
	Частка населення Черкаського регіону в загальній чисельності населення України, %	2,9	2,89	2,88	2,87	2,87	-
Кількість зайнятих, тис. осіб	Україна	20354,3	20404,1	18073,3	16443,2	16276,9	80,0
	Черкаський регіон	2566,4	2600,2	2478,0	2486,8	2714,9	105,8
Середньомісячна заробітна плата, грн	Україна	4207,3	5187,3	7105,4	8867,3	10503,7	249,7
	Черкаський регіон	3360	4148	6042	7478	8838	263,0
	Черкаський регіон у порівнянні з загальноукраїнським значенням, %	79,9	80,0	85,0	84,3	84,1	-
Рівень безробіття (за методологією МОП), %	Україна	9,5	9,7	9,9	9,1	8,6	90,5
	Черкаський регіон	9,8	10,0	10,2	9,6	8,3	84,7
Доходи всього, млн. грн	Україна	1 772 016	2 051 331	2 652 082	3 248 730	3 699 346	208,8
	Черкаський регіон	44708	53496	69399	82600	92974	207,9
	Черкаський регіон у порівнянні з загальноукраїнським значенням	2,5	2,6	2,6	2,5	2,5	-
Рівень дотаційності місцевих бюджетів, %	Україна	59,08	53,36	54,29	53,15	52,1	88,2
	Черкаський регіон	68,4	69,0	69,8	70,3	63,9	93,4
Видатки всього, млн грн	Україна	276 940	346 242	490 119	563 271	557 524	201,3
	Черкаський регіон	13 200	14 500	16 216	17 314,5	16 453,3	124,6
	Черкаський регіон у порівнянні з загальноукраїнським значенням	0,4	0,4	0,3	0,3	0,2	-

Примітка: *Джерело: авторські розрахунки за даними джерел [4, 5]

Ще одним негативним показником є високий рівень дотаційності місцевих бюджетів Черкаського регіону: у 2019 році цей показник дорівнював 63,9 %, тоді як середнє значення по країні – 53,4 % (при цьому, як по регіону, так і по Україні рівень дотаційності місцевих бюджетів впродовж 2015–2019 рр. безперервно зростає, що характеризувалося як негативна тенденція та вказувало на неефективність міжбюджетних відносин, проте, у 2019 році цей показник суттєво знизився).

Одним із важливих аспектів розробки та реалізації Стратегії розвитку є посилення кооперації між владою, громадськістю регіону, наукою, бізнесом та іншими суб'єктами регіонального розвитку з метою досягнення максимального соціального та економічного впливу. Європейський підхід включає постановку окремих стратегічних цілей та завдань, щодо розвитку економічної діяльності, які мають інноваційний потенціал (з урахуванням конкурентних переваг регіону) та сприяють трансформації секторів економіки в більш ефективні. Розробляється на основі прозорості, за координації Черкаської агенції регіонального розвитку територій [8].

Відповідно до розрахунків Міністерства фінансів України, очікуваний темп приросту доходів місцевих бюджетів Черкаської області на 2022 рік (без офіційних трансфертів) становить 111,9 %, в т.ч. приріст доходів загального фонду – 112,6 %, приріст доходів спеціального фонду - 101,4 % (рис. 1).

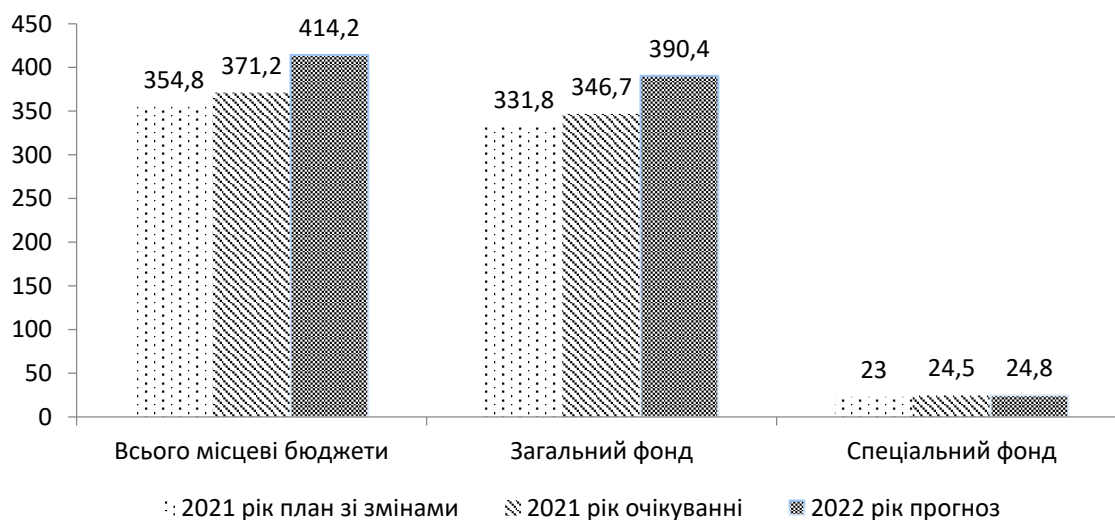

Рис. 1. Показники надходжень до місцевих бюджетів Черкаської області за 2021-2022 рр., млрд грн

Джерело: [8]

Напрямки формування спільної стратегії розвитку громади Черкаської області з урахуванням умов і тенденцій розвитку регіону, актуальних проблем господарського комплексу та соціальної сфери та членів робочої групи з формування розробки Стратегія розвитку Черкаської області на 2021–2027 роки. Запропонована SWOT-матриця, дозволяє визначити взаємозв'язок між внутрішніми (сильні та слабкі сторони) та зовнішніми (можливості та загрози) факторами стратегічного значення для Черкаської області. Суцільні лінії

позначають міцні зв'язки, а пунктирні – слабкі. Саме ці відносини дозволяють нам сформулювати порівняльні переваги, виклики та ризики, які лежать в основі стратегічного вибору – визначення стратегічних та операційних цілей для довгострокового розвитку регіону [8].

Для формування сценаріїв соціально-економічного розвитку виділено ключові чинники, що найбільшою мірою визначають зміни у середовищі на рівні регіону: внутрішньо-регіональні чинники (формування ОТГ, перспективна демографічна ситуація, інтенсивність впровадження SMART-спеціалізації, масштаби тіньової економіки та ін.) та зовнішні відносно регіону чинники (загальнодержавний тренд економічного розвитку, вектор загальнодержавної регіональної політики, заходи боротьби з корупцією та їх успішність, суспільна активність і довіра до влади та ін.) [10].

Умовою сценаріїв є їх замінність, важливою умовою є розгляд принципів SMART-спеціалізації, як полегшувального інструменту конкурентоспроможності. Регіональний рівень [8]:

1. З точки зору національних тенденцій, на економічну рецесію в 2020–2021 роках вплине нова епідемія коронавірусу (у 2020 році базові показники знизяться, у 2021 році – частково відновляться), а в 2021–2022 роках – поступове повернення до рівня 2019 року.

2. Регіональні органи влади визначили та підтримали стратегічні сектори регіональної економіки з урахуванням впливу негативних процесів у світовій та вітчизняній економіках.

3. Основні експортери зміцнюють свої позиції на європейському ринку, водночас зумовлюючи поступове зростання цін на товари, вироблені в регіоні.

4. Об'єднання громад Черкащини відбулося в рамках державного процесу та завершилося вчасно.

5. Інтеграція України у світову торгівлю, відновлення дорожньо-транспортної мережі, річкового та повітряного сполучення посилюють логістичні позиції регіону.

6. Орієнтація на інноваційний розвиток, підтримання попиту на державне замовлення у сфері оборони, сприяння розвитку промислових підприємств Черкащини у сфері військової промисловості, збільшення їх внеску у створення регіональної продукції та створення нових робочих місць.

7. Держава створює передумови для розвитку малого підприємництва, підприємств, фермерських і кооперативних господарств, розширення можливостей зайнятості та покращення умов життя на селі.

8. Міграційні тенденції залишаються на нинішньому рівні, але потоки населення в інші регіони України та всередині області зменшилися, особливо через заборону імміграції через пандемію.

9. GO Highway, міжнародний транспортний коридор через Черкаську область (Гданськ-Одеса), проект будівництва в стадії реалізації.

10. Помірне зростання зацікавленості іноземних інвесторів до Черкаської області.

Саме тому, основний сценарій здійснюється в умовах обмеженої системності при узгодженні складових економічної та соціальної політики держави. Концепція розвитку держави базуватиметься на технологічній модернізації економіки і створенні «точок росту», послідовність у вирішенні локальних інноваційних задач на регіональному рівні підсилить стійкість економіки.

Обрані на підставі аналізу стратегічні цілі - спосіб досягнення стратегічного бачення, їх визначення обумовлено, з одного боку, повноваженнями учасників підготовки і впровадження Стратегії, а з іншого боку - наявністю інструментів впливу (табл. 2.).

Табл. 2. Стратегічне бачення*

СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 1	СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 2	СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 3
Економіка	Люди	Висока якість життя
SMART-спеціалізація регіону С.1		SMART-спеціалізація регіону С.2
Інноваційні агротехнології, глибока переробка сільськогосподарської продукції, висока якість продуктів харчування		Розвиток ІТ-галузі та інформаційно-комунікаційних технологій

*Примітка: *Джерело: [8].*

Стратегія розвитку Черкаської області на період 2021–2027 роки узгоджується з:

- Державною стратегією регіонального розвитку на 2021–2027 роки.
- Цілями Сталого Розвитку до 2030 року, затвердженими на Саміті ООН зі сталого розвитку у 2015 році.

Водночас Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки містить три стратегічні цілі:

1. Сформулювати єдину державу в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах.
2. Підвищення рівня регіональної конкурентоспроможності.
3. Розвивати ефективне багаторівневе управління.

Таким чином, загалом Стратегія є основою для реалізації проектів регіонального розвитку, які випливають із цілей і завдань реалізації проекту, а також основою для прийняття управлінських та бюджетних рішень у сфері регіонального розвитку.

Стратегія розвитку Черкаської області сформульована відповідно до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки (табл. 3) та процесу державного стратегічного планування розвитку окремих галузей країни та її регіональної економіки, що враховує потреби їх розвитку та потреби підвищення конкурентоспроможності. Отже, соціально-економічний аналіз розвитку регіону показує, що незважаючи на наявність економічного потенціалу в регіоні, за окремими показниками соціально-економічна сфера суттєво впливає на якість життя громадян, ситуація в регіоні не в повній мірі задовольняють черкащан.

Табл. 3. Стратегічні цілі Стратегії розвитку Черкаської області на період 2021-2027 роки із стратегічними цілями Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки*

Стратегічні цілі (Україна)	Стратегічні цілі (Черкаська область)				
	1. Економіка: високотехнологічна, продуктивна, експортоорієнтована	2. Люди: професійні, адаптивні, згуртовані	3. Висока якість життя: екологія, безпека, інфраструктура	SMART-спеціалізація регіону С.1: Інноваційні агротехнології, глибока переробка сільськогосподарської продукції, висока якість продуктів харчування	SMART-спеціалізація регіону С.2: Розвиток ІТ-галузі та інформаційно-комунікаційних технологій
1. Формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах	X	X	X	X	X
2. Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів	X	X	X	X	X
3. Розбудова ефективного багаторівневого врядування	X	X	X	X	X

*Примітка: Велика буква "X" означає більшу узгодженість / зв'язок, аніж маленька "x", – відсутній зв'язок; * Джерело: [8].*

Тому, оскільки основним об'єктом, яким скеровуються зусилля у Стратегії регіонального розвитку, є люди та якість їхнього життя (наближення до європейського рівня), робоча група під час обговорень вирішила сформулювати наступне бачення стратегії розвитку регіону до 2027 року.

Висновки. Отже, у статті здійснено оцінку основних показників соціально-економічного розвитку України та Черкаського регіону та висвітлено особливості розробки стратегії Черкаської області до 2027 року.

Стратегія спрямована на підвищення добробуту населення регіону, підвищення комфорту та якості життя, підвищення рівня освіти мешканців, на розвиток економіки Черкаської області та підвищення її конкурентоспроможності, а також створення позитивного іміджу регіону та максимально ефективно використовувати його ресурси та можливості. За результатами дослідження і перспектив подальших розвідок у даному напрямку визначено що, протягом 2015–2019 рр., темпи приросту показників у Черкаському регіоні є вищими у порівнянні з середньо-українськими, нижчий

рівень безробіття, ніж в середньому по країні (8,3 % на противагу 8,6 % у 2019 році) та одним із негативних показників є високий рівень дотаційності місцевих бюджетів Черкаського регіону у порівнянні із загальноукраїнським значенням

Для ефективної реалізації стратегій та програм регіонального розвитку потрібно усунути неузгодженість цілей окремих програм, забезпечити першочергові пріоритети програмам підтримки реального сектору економіки, а не програмам у яких основними заходами – є заходи консультативно-інформаційного спрямування, забезпечити фінансування пріоритетних напрямків розвитку території. Таким чином, реалізація Стратегії розвитку області має допомогти перетворити її економіку на більш конкурентоспроможну за рахунок притоку як прямих іноземних, так і внутрішніх інвестицій у перспективні сектори, стимулюванню розвитку підприємництва, розвитку людського капіталу, що в кінцевому результаті матиме позитивний вплив на підвищення експортного потенціалу місцевих виробників та освоєння нових ринків збуту продукції.

Література:

1. Берданова О. В., Вакуленко В. М., Тертичка В. В. Стратегічне планування. Л.: ЗУКЦ, 2008. 138 с.
2. Варналій З. С. Регіональна політика України: інституційно-правове забезпечення [Текст] : зб. офіц. док. Національний ін-т стратегічних досліджень. К. : НІСД, 2004. 520 с.
3. Васильєва О. І. Трансформація регіонального управління в умовах реформування владних відносин в Україні: автореф. дис. ... д-ра наук: 25.00.02. К., 2010. 38 с.
4. Головне управління статистики у Черкаській області / Соціально-економічне становище Черкаської області. URL: <http://ck.ukrstat.gov.ua/>.
5. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
6. Дідківська Л. І. Державне регулювання економіки: навч. посіб. К.: Знання-Прес, 2002. С. 68.
7. Крайник О. П. Регулювання економічного розвитку регіону. Наук.-дослід. фінанс. ін-т. К. : НДФІ, 2007. 296 с.
8. Черкаська обласна державна адміністрація / Стратегія збалансованого регіонального розвитку Черкаської області на період до 2027 року (нова редакція). URL: <https://ck-oda.gov.ua/derzhavna-strategiya-regionalnogo-rozvitku-na-2021-2027-roki/>.
9. Шаров Ю. П. Методологічне забезпечення програмування розвитку публічних інституцій та якості їх діяльності: наук. розроб. К.: НАДУ, 2009. 52 с.
10. Яркіна Н. М. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ : ЛіраК, 2015. 498 с.

References:

1. Berdanova, O. V., Vakulenko, V. M., Tertychka, V. V. (2008). *Strategic planning*. L.: ZUKTS, 2008. 138 p.
2. Varnaliy, Z. S. (2004). *Regional policy of Ukraine: institutional and legal support: coll. officer dock. National Institute of Strategic Studies*. K.: NISD, 2007. 520 p.

3. Yarkina, N. M. (2015). Business economics: teaching. manual Kyiv: LiraK, 2015. 498 p.
4. Kraynyk, O. P. (2007). Regulation of the economic development of the region. Scientific research finance int. K.: NDFI, 2007. 296 p.
5. Cherkasy regional state administration / Strategy of balanced regional development of Cherkasy region for the period until 2027 (new edition). Available at: <https://ck-oda.gov.ua/derzhavna-strategiya-regionalnogo-rozvitku-na-2021-2027-roki/>.
6. Didkivska, L. I. (2002). State regulation of the economy: academic. manual K.: Znannia-Press, 2002. 68 p.
7. Main Department of Statistics in Cherkasy Oblast / Socio-economic situation of Cherkasy Oblast. Available at: <http://ck.ukrstat.gov.ua/>.
8. Sharov, Yu. P. (2009). Methodological support for programming the development of public institutions and the quality of their activities: science. development K.: NADU, 2009. 52 p.
9. State Statistics Service of Ukraine. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
10. Vasylieva, O. I. (2010). Transformation of regional management in the conditions of reforming power relations in Ukraine. Autoref. thesis doctor of sciences from state. Example. K, 2010. 38 p.

Annotation

Nepochatenko O. O., Kholyavitska K. S.

Analysis of the implementation and formation of the development strategy of the Cherkask region

The article is devoted to the analysis of the implementation and process of formation of the development strategy of the Cherkasy region. The main indicators of the socio-economic development of Ukraine and the Cherkasy region in 2015–2019 and the indicators of revenues to the local budgets of the Cherkasy region for 2021–2022 were analyzed. The peculiarities of the development of the strategy of the Cherkasy region until 2027 were considered. Means of implementation of the regional development strategy are given, including: target regional programs, scenarios and strategic visions, goals. The key shortcomings of the implementation of targeted complex programs are singled out and, on this basis, directions for improving strategic planning in modern conditions are proposed, which include: reducing the number of documents defining the prospects of the region's development; coordination of various goals defined in these documents; focus on real investment projects; optimization of procedures for development and approval of regional strategies.

The main problem of modern economic development is the choice of the right direction of development, the clear definition of the key points on this path and the implementation of the chosen model. Today, strategic planning of the development of the territory is considered one of the most promising and effective mechanisms for the implementation of long-term regional policy in the conditions of strengthening the self-organization of united territorial communities. The goal of regional policy is to develop the economy, to improve the lives of residents and improve the quality of life. In many countries of the world, regional policy has become an important category of activity of governing bodies, as evidenced by its successful implementation. Today in Ukraine,

there is no doubt about the necessity and relevance of planning activities at the local level. In our country, as in other countries of the world, a strategic approach to planning sustainable territorial development is actively being developed and implemented.

According to the results of the research and prospects for further exploration in this direction. During 2015–2019, the rate of growth of indicators in the Cherkasy region is higher compared to the Ukrainian average, the unemployment rate is lower than the national average (8.3 % as opposed to 8.6 % in 2019) and one of the negative indicators there is a high level of subsidization of local budgets of the Cherkasy region in comparison with the all-Ukrainian value. Therefore, the implementation of the Regional Development Strategy should help to transform its economy into a more competitive one due to the inflow of both direct foreign and domestic investments in promising sectors, stimulation of entrepreneurship development, development of human capital, which in the end will have a positive effect on increasing the export potential of local producers and development of new product sales markets.

Key words: *strategy, program, strategic goals, tasks, strategic planning, development strategy.*

УДК: 332.05

DOI: 10.31395/2415-8240-2022-101-2-16-30

FEATURES OF INVESTMENT ACTIVITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES UNDER THE CONDITIONS OF UNCERTAINTY

O. M. VARCHENKO, *Doctor of Economics*

K. V. TKACHENKO, *PhD of Economics*

O. O. VARCHENKO, *PhD of Economics*

N. I. SVYNOUS, *PhD of Economics*

Bila Tserkva National Agrarian University

N. O. VERNIUK, *PhD of Economics*

Uman national university of horticulture

У статті систематизовано особливості інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств та обґрунтовано напрями її активізації. Узагальнено особливості сільськогосподарської діяльності та охарактеризовано їх вплив на стримування та стимулювання інвестиційних процесів. Встановлено, що основним джерелом інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств є власні фінансові ресурси, формування яких здійснюється за рахунок прибутку та амортизаційних відрахувань.

Ключові слова: *інвестиції, сільськогосподарські підприємства, джерела інвестиційних ресурсів, капітальні вкладення*

State of the problem. In the current environment, the agricultural enterprise in its economic activity should focus on compliance with the principles of sustainable